

Капка Панайотова

**ДНЕВНИТЕ ЦЕНТРОВЕ –
ЛЪЖАТА И ИСТИНАТА**

София, 2001

Капка Панайотова
ДНЕВНИТЕ ЦЕНТРОВЕ –
ЛЪЖАТА И ИСТИНАТА

Българска, първо издание
София, 2001

Издава:

Център за независим живот

София 1000, ул. Гургулят № 2
тел./факс: (02) 98 98 857, 98 11 548,
98 05 839, e-mail: cil@bitex.com

Редактор: Вера Младенова
Дизайн и предпечат:
Офис Маркет ЕООД
ISBN: 954-9918-08-4
Тираж: 1000

Разпространява се безплатно.

Хората, които строят дневни центрове в България, твърдят, че работят за социалната интеграция на българските граждани с увреждания. Така и се наричат тези нови построения – дневни центрове за интеграция (на инвалидите... по стар български обичай).

Хубаво е, обаче, когато се прави нещо в обществена полза, да е наистина ясно какво представлява то – и на този, който дава парите, и на този, който го създава и употребява, и на самото общество.

Затова е редно да се попитаме – като ни казват, че по този начин инвалидите се интегрират, дали ни казват истината? И да потърсим отговора...

В началото на ХХІ век сме свидетели на особено събитие – българското общество открива топлата вода в отношението си към хората с увреждания. „Инвалидите са изолирани, затворени в социални заведения или по къщите си, те нямат свое място, никой не се занимава с тях... Особено децата – домовете са обикновено на затънтени места, в остарели сгради, пари няма... Там децата не получават добро образование, страдат без родителска ласка и топлина... нямат възможност да се развиват... в непрекъснат стрес са... Родителите им също страдат – подтиснати са, загрижени... имат угризения...“. Тази тирада може да продължи на цяла страница, в цяла студия, та дори и в многотомно издание. Лошото е, че тя изобилства от истини – статистически, преживяни, зловещи. И след като най-после те бяха изречени публично, знаете ли какво се случи? Вместо да бъдат взети реални мерки за промяна, в общественото пространство се роди, отрасна и сега кресливо напомня за себе си нещо още по-лошо – една голяма лъжа!

Някой някъде – по високите етажи и из сумрачните коридори на властта – намери поредната панацея, поредното „единствено вярно решение“ на огласените зловещи проблеми – така нарече-

ните дневни центрове за социална интеграция. Освен че е отново закъсняло и отново дискриминиращо, то узаконява една подмяна – на интеграционния процес с поредната форма на „отглеждане“. Пак отделно от другите, а не заедно с всички. Пак изолация, а не наместване в цялото, в общото. Фалшифицирането на интеграционния принцип – основен за всяко модерно демократично общество – показва и пълно неразбиране на проблемите, и управленска безпомощност, а и демагогия, през която прозира една още по-тежка, чисто морална диагноза.

Модата на дневните центрове има проста история – въпросният някой (от етажите и коридорите) чул, че по света се правят дневни центрове, разходил се из няколко европейски и неевропейски държави, видял само онова, което е искал да види... след което се върнал и казал: да бъде! Така дневните центрове за социална интеграция на инвалидите станаха хит. Така започна и лудешката надпревара за изграждане на дневни центрове. Дори Световната банка – една авторитетна институция – се включи в гръмкия хор от светли дитирамби. „Децата с увреждания в България имат нужда от дневни центрове за деца“, високомерно,

но с познаване на терминологията (в техните държави няма деца-инвалиди) казаха световните банкери и дадоха поредния заем на България за разкриване на дневни центрове. Заем, който всички български данъкоплатци ще трябва да плащат, независимо от ефективността на инвестицията, направена ужим в бъдещето на нашите деца. Дадоха го, въпреки че там, откъдето дойдоха, тези места отдавна не са екзотика и далеч не са единствени по рода си, нито са предмет на интерес и контрол от страна на правителствата. Дадоха го – и така центровете за дневни грижи за хора с увреждания (Day-care centers), които на Запад предлагат услугата „обгрижване и надзор“ и за секунда дори не претендират, че интегрират когото и да било където и да било, се превърнаха във фамозните дневни центрове за интеграция на инвалидите, обвеяни с тържествената слава на „единствено правилното решение“ за българските граждани с увреждания. Там, на Запад, внедряват всякакви форми и търсят ефективните решения, за да бъде осигурен най-добрият интерес на детето и на възрастния човек, за да има конкуренция, за да става животът по-добър. Тук, в България, ни лъжат – поради некадърност или личен интерес, не ни интересува. Важното е, че ни лъжат. Водните легла

и скъпите материали не правят от едно гето интеграционен център – то става луксозно гето. И цинизмът, породил това деяние, е по-префинен и по-замаскиран, но си е и още по цинизъм.

Какво се случва в действителност? Какво са дневните центрове и защо те не са панацеята за интеграция на хората с увреждания?

Дневните центрове са социални заведения, макар и по-луксозни от порутените домове, специалните училища и някаквите други форми на колективно отглеждане – по-скоро колективно оцеляване – на инвалидите. В тях пребивават хора с увреждания по същия начин, както и в другите социални заведения, само че са по-малко на брой и са сред по-добри материални условия. Тези хора са все така извън своята естествена среда – изолирани, обгрижвани, терапевтирани. Дневните центрове откровено се определят като места за инвалиди – за други достъпът не е забранен, но никой не проявява интерес да ходи там, защото няма какво да прави. Посещенията на не-инвалиди са събитие от типа „на гости при инвалидите“ – на гастрол, за разнообразие, от съжаление. Така „валидните“ плащат своята индулгенция за приемането да има „невалидни“, а пресата героизира тези гастроли

и ги тиражира като проява на морал и добродетел. За да бъде скрит срамът и потулена несправедливостта.

Стопаните на тези роящи се „панацейни възплъщения“ в най-добрия случай не подозират, но по правило прекрасно знаят, че това не са „интеграционни мероприятия“, и умело мамят – държавата, донорите и съвсем не на последно място родителите – че това и само това трябва да се прави за нещастните инвалиди, особено когато те са деца.

Защо всички им вярват?

Родителите – поради болка и нужда. Загрижени за здравето на своите деца, те са доволни да ги поверят в ръцете на подготвени професионалисти – кинезитерапевти, логопеди, психолози, лекари...

Знаейки, че хлапето им е на сигурно място, те могат да си поемат въздух, да се видят за малко с приятели, да посвършат някое задължение, изостанало с месеци... Все нормални нужди на живи хора, които имат различни желания, интереси, възможности, над които обаче като затъмняваща сянка е надвиснала мисълта за детето им и неговото увреждане. В типичния случай хроничният недостиг на средства се комбинира с абсолютната липса на пазар за услуги у нас – и резултатът е постоянна тревожност и неп-

рекъснато състояние на стрес. Качествената услуга им помага да се чувстват по-малко уплашени, по-малко притеснени, по-малко виновни.

Децата – защото им е приятно. В тази обстановка те се чувстват по-добре, отколкото между четирите стени на детската стая в къщи или в огромния социален дом, където малкият Иванчо се губи в общата маса на „децата-инвалиди“. В дневния център им обръщат внимание, има играчки и други забавления, има деца като тях... Възрастните пък получават онази грижа, без която не могат и която никъде другаде не им предлагат – а тук тя е и професионална, и добронамерена.

Властта – поради формална заинтересованост и за удобство. Тя е доволна, защото си е свършила работата – правителството се е погрижило да създаде човешки условия на нещастните деца и възрастни хорица. Така властта (чрез държавните институции и с парите на данъкоплатеца) издига своя авторитет пред международната общественост, създава история като хуманна, загрижена за човешките права и за благоденствието на децата в България... но силите ѝ стигат за толкова. Резултатът е най-вече впечатляваща фасада от постижения и студенина

и болка за обитателите на живелището, което тази фасада скрива.

Гражданството – поради морална сгода и за изчистване на колективната съвест. На него му се иска да вярва, че прави необходимото за по-слабите си съграждани. Всеки, който си плаща данъците, предпочита да мисли, че парите му отиват в полза на нуждаещите се, в този конкретен случай – на хората с увреждания. Доверчивото гражданство, незапознато със спецификата на проблемите и неспособно да разпознава ефективността на различните подходи към тях, приема всяко решение, което изглежда полезно и хуманно. То, целокупното, не се сеща да се запита за интересите на индивида, но живо се интересува от своето морално здраве – и колективната му съвест приема с облекчение колективната специализирана помощ за уязвимите социални групи.

И така, видимо и едва ли не за всички, дневните центрове са доброто решение.

Само че видимостта често лъже – а никой не обвързва предлаганото в дневния център с бъдещето на децата, с качеството на живот на възрастните, и то оценявани според възможността за индивидуален, добре информиран избор. И как да се сети човек за това, като всич-

ки виждат в инвалидите субекти единствено за лечение и терапия. Защото те са „болни“ от церебрална парализа, спина бифида, олигофрения или нещо друго. А болните хора трябва първо да се лекуват – и само ако лечението е успешно, може да се мисли за други неща. Такава е логиката, привиждаща в човека с увреждане вечния пациент. А истината е съвсем друга – когато болестта си отиде и остави след себе си увреждането, това увреждане трябва да бъде коригирано. Тоест целта е да се направи, каквото е възможно, за компенсиране на полученния дефицит. Има неща, които е невъзможно да бъдат поправени. Но това може да стане ясно едва след като сме убедени, че сме направили всичко възможно, за да ги поправим.

Разликата между социалните заведения, отречени като вредни в онази тирада, с която започнахме, и дневните центрове, възпявани като доброто решение, е единствено във външния вид и в организацията на работа, но не и в същината на онова, което те произвеждат – потиснати, асоциални инвалиди за цял живот. Обаче апологетите на новата за България и полузабравена от цивилизования свят форма на грижи не престават да повтарят неуморно: хората с увреждания

имат нужда от специални условия, държавата трябва да им ги осигури и именно дневните центрове са най-подходящото решение.

Това не е вярно, дами и господа!

Хората с увреждания имат нужда от интеграция – истинска, резултатна, ефективна. Докато дневните центрове са само един нов, луксозен вариант на изолатори, измислени за удобство на всички заинтересовани страни, но не и в полза на хората с увреждания, били те деца или възрастни.

С болка изричам тези тежки думи, но държа те да бъдат чути – и основанията ми да ги кажа са неоспорими. Защото „най-добрият интерес на детето“ (по Конвенцията на ООН за защита правата на детето) изисква то да расте в естествена среда при минимум ограничения за неговото развитие. А изконно право на зрелия човек в XXI век е правото на избор и достоен живот по собствена воля.

Естествена среда за едно дете са близката детска градина, кварталното училище, сладкарницата, паркът, библиотеката, интернет-клубът... По-късно – киното, дискотеката, университетът... заедно с другите деца от блока, от кооперацията или с децата на семейни приятели.

Изискването за „минимум ограничения“ означава, първо, достъп до институции, публични места и обществени блага, предназначени за всички членове на обществото, второ, подкрепа за включване в естествения ход на живота, и трето, възможности за избор. Инструмент за създаване на подобни предпоставки са друг тип центрове – **ресурсни**.

За разлика от дневните центрове, това са места, където хората с увреждания не пребивават, а получават услуга, за да вземат самостоятелно решение, за да изберат измежду различни възможности най-добрата за себе си. Там се събират експертите, професионалистите, там е съсредоточен ресурсът за подкрепа и вграждане на човека в естествената му среда, там се натрупва, обработва и разпространява информация, там се обслужват клиенти. В ресурсния център човекът може да получи цяла гама услуги в зависимост от потребностите си – от информация за възможностите на средата до конкретна битова помощ. По индивидуален план и с привличане на всички необходими специалисти – дотогава, докато клиентът постигне своята цел.

Административното „обслужване на едно гише“ в социалната политика е вид „ресурсен център“ – вместо да обикаля

по различни кабинети и институции, човекът ползва знанията, уменията и потенциала на един екип. Аналог на домашния лекар в ресурсния център е социалния работник. Той се грижи за социалното здраве на клиента, така както домашният лекар се грижи за физическото здраве на своя пациент – насочва го към съответния специалист според съответната нужда. Основната цел на ресурсния център е създаване на връзка между човека с увреждане и външния свят, така че клиентът да намери своето място в средата.

Дневният център предлага обгрижване на безпомощни и несамостоятелни хора.

Ресурсният център работи с личности, които осъзнават от какво се нуждаят и намират възможностите да го постигнат.

И двете форми могат да съжителстват мирно в едни и същи общности. И двете форми могат да имат своите клиенти. Те просто са различни, постигат различни цели – дневните центрове са за отглеждане, ресурсните центрове са за развитие и социализация. Нека не забравяме, че и възможно най-качествено отглеждане на дете в домашни условия налага последващо или едновременно социализиране – ненапрасно и

най-богатите семейства изпращат детето си на училище, въпреки че могат да му осигурят в къщи най-квалифицираните гувернантки и най-прочутите преподаватели. Най-важният учител е социалната среда, голямата общност на хората, живеещи заедно. И никакъв лукс и никакви удобства не могат да заменят нуждата от научаване преподаваното именно от този учител.

Естествено, не всички хора искат да бъдат интегрирани, но всеки човек се стреми към някаква социализация – някои предпочитат пасивното битуване без предизвикателства, но неизменно търсят приятелство, любов и човешка топлина. За да ги получат обаче, трябва да бъдат в състояние и да ги дадат, а това даване е част от уменията за общуване, от силата да посрещнеш действителността такава, каквата е – а не измислена и произведена специално за теб – от житейския опит на успехите и неуспехите, от това доколко си се научил да различаваш нужния обществен от користния частен интерес, автентичността от подмяната, добрата обществена практика от социалния ерзац.

Интеграцията от обгрижването.

Човекът с увреждане от инвалида.

Истината от лъжата.